

III dalis

Išankstinė nuostata. Ką su ja darysi?

Mokomoji priemonė apie diskriminaciją, rasizmą ir antisemitizmą
Anos Frank namai, OSCE/ODIHR

Susipažink su jaunuoliais iš kelių Europos šalių. Kiekvienas jų kitoks: skiriasi jų patirtys, nuomonės, jie priklauso įvairioms grupėms. Jaunuoliai kalbasi apie prietarus, išankstines nuostatas ir diskriminaciją.

Albina

Arabiškai „albina“ reiškia išmintį. Aš gimiau Taškente. Ten kas antra mergaitė yra Albina. Turiu ir žydišką vardą – Bina Kamal. (Vokietija)

Aleksandras

Mane pavadino buvusio Jugoslavijos karaliaus vardu. Jis buvo serbas. (Vokietija)

Audinga

Man vardą davė mama. Tai prūsiškas žodis, reiškia „nujaučianti, numananti“. (Lietuva)

Danielius

Tai biblinis vardas. Žydiškas, bet populiarus ir tarp krikščionių. Iki manęs šeimoje niekas tokio vardo neturėjo. (Lenkija)

Mano vardas

Raimondas

Net nežinau, kas ir kodėl man davė tokį vardą. (Gimęs Liberijoje, dabar gyvena Lietuvoje)

1 Vardo reikšmė

Išankstinė nuostata. Kas jos neturi?

Išankstinė nuostata ir prietarai – tai neteisinga, niekuo nepagrįsta, bet įprastinė pažiūra į žmogų ar žmonių grupę. Išankstinė nuostata apie kitą asmenį ar grupę yra susidaroma nepažinus paties žmogaus ar žmonių grupės iš tikrųjų. Tiesą sakant, mes visi turime išankstinių nuostatų ko nors atžvilgiu. Išankstinės nuostatos ar prietarai nėra paveldimi. Jie atsiranda palaipsniui. Išankstines nuostatas perimame, pavyzdžiui, iš šeimos ar draugų, per televiziją.

Pažindami pasaulį maži vaikai viską skirsto į grupes. Jie taip elgiasi, kad išmoktų atpažinti ir atskirti dalykus bei reiškinius. Pavyzdžiui, viską, kas skraido, vaikas gali vadinti „paukščiu“. Taip pat ir drugelį. Tik vėliau jis supras skirtumą. Bręsdami žmonės išmoksta atskirti dalykus, nors skirstymas į grupes išlieka ir suaugusiųjų pasaulyje. Žmonės į grupes skirstomi pagal elgesį, odos spalvą ar išvaizdą. Danai kalba daniškai, afrikiečių oda yra juoda, anglai mėgsta gerti arbatą, žemaičiai užsispyrę, olandai nemoka šokti. Pažiūrėję iš arti, matome, kad tai ne visai tiesa.

Išankstinė nuostata apie žmonių grupes gali būti neigiama arba teigiama. Susidariusią nuomonę nėra legva pakeisti. Pavyzdžiui, ar sutiksi, kad žemaitis gali būti minkštaširdis?

Tavo vardas

Ar žinai, kodėl tau davė būtent tokį vardą (vardus)? Ar tavo vardas ką nors sako apie šeimos kilmę? Kokį vardą pats išsirinktumei?

Aš žinau, kad mano vardas (vardai) reiškia

(Užrašyk savo vardo reikšmę ir paaiškink, kodėl tau davė būtent šį vardą.)

Norėčiau turėti vardą

nes

Ar tai svarbu?

Žinoma, gali galvoti, kaip tau patinka, tačiau išankstinė nuostata trukdys išlikti nešališkam ir pamatyti tikrąsias žmogaus savybes.

Jei į žmogų žiūrėsi kaip į priklausantį tam tikrai grupei, apie kurią iš anksto turi nuomonę (pvz., musulmonai – teroristai ar blondinės – kvailos), nesugebėsi pamatyti daugybės savitų žmogaus bruožų.

Ar sunku atsikratyti išankstinės nuostatos?

Audinga: Mes visi turime išankstinių nuostatų ir susigalvojame naujų. Laikui bėgant taip įprantame jomis vadovautis, kad jų jau nebepastebime, tarsi tai būtų normali kūno temperatūra. Įdomu, kad netgi tas, apie kurį taip manome, prisitaiko ir priima tą įvaizdį kaip normalų. Nei vieni, nei kiti nieko nebemato. Tai vyksta kiekvieną dieną. Kad mąstytime kitaip, pirmiausia turime pastebėti, kas mumyse yra ne taip.

Kas yra išankstinė nuostata?
Išankstinė nuostata – tai neteisinga, niekuo nepagrįsta, bet įprastinė pažiūra į žmogų ar žmonių grupę.

Rada

Mane taip pavadinti mamai pasiūlė gimdymo namų seselė. Savo vardo reikšmės nežinau. (Lietuva)

Tamara

Hebrajų kalba „tamara“ reiškia palmę. Armėnijoje yra daug Tamarų, pavadintų garsios armėnų valdovės Tamaros vardu. (Ukraina)

Užduotys

1. Grupės

Tavo kilmė, gyvenimo patirtis, mintys, siekiai, viskas, ką darai, išskiria tave iš kitų – toks esi vienintelis. Grupės, kurioms save priskiri ar priklausai pagal prigimtį, taip pat yra unikalios: esi moteris ar vyras, mėgsti vienokią ar kitokią muziką, sporto šaką...

A. Užrašyk keturias grupes, kurioms save priskiri.

B. Pamąstyk, ar dėl savo priklausomybės vienai ar kitai grupei kas nors gali turėti klaidingų išankstinių nuostatų apie tave? Ar kada nors teko būti neteisingai priskirtam kokiai nors grupei? Kokiai?

C. Paaiškink, ar tai atsitiko dėl išankstinės nuostatos, ar dėl kokių nors kitų priežasčių.

Audinga: Kuo ankščiau savyje pastebime prietarus, tuo geriau. Jei ne, kuo toliau, tuo labiau abejingi ir neįsitraukę galime tapti.

Rada: Yra skirtumas tarp to, ką kiti žmonės sako, ir to, koks tas dalykas ar žmogus iš tikrųjų yra.

Rada: Man reikia susibendrauti, kad galėčiau keisti žmonių išankstinę nuostatą apie romus¹. Žinoma, tokiu būdu aš galiu pasiekti tik tuos, kuriuos pati sutinku. O tai nedidelė dalis žmonių – kaimynai, bendrakursiai ar bendradarbiai. Labai sunku kovoti su romams priklijuotomis etiketėmis: „nešvarūs“, „purvini“, „vagys“. Tačiau su manimi artimiau susipažinę žmonės sako, kad ima kitaip galvoti apie romus.

¹ Lietuvių kalboje įprastesnis pavadinimas **čigonai**, tačiau tos tautos žmonės save vadina **romais**.

Raimondas: Mano gimtojoje Liberijoje daugumą ir mažumą skiria didžiulė praraja. Mano šalyje dauguma net neįsivaizduoja, kad kas nors iš mažumos kada nors galėtų jai priklausyti. Jei jau gimei mažuma, tau lemta būti įspraustam į siaurus rėmus: negali keliauti, pasisakyti už savo teises, net ir kasdieniame gyvenime negali elgtis kaip nori. Ir taip visą gyvenimą. Gyvenimas – išmaldos prašymas. Maldausi tol, kol mirsi. Toks žmogaus vertas kiek pastipęs šuo. Kam rūpi pastipęs šuo? Todėl žmonės bėga. Niekas nenori palikti savo šalies, bet jie neturi pasirinkimo. Ir aš palikau Liberiją. Toks buvo mano atsakas į diskriminaciją.

2 Netolerancija. Kaip su ja kovoti?

Albina, Danielius, Rada ir Raimondas patyrė netoleranciją ir diskriminaciją. Į neigiamą patirtį jie reagavo skirtingai, pagal savo charakterį ir konkrečias aplinkybes.

Danielius: Renkant komandas per fizinio lavinimo pamokas silpnesni mokiniai visuomet lieka paskutiniai. Aš tai mačiau ir pradinėje mokykloje, ir gimnazijoje. Tai tam tikra diskriminacijos forma, pagrįsta stiprios komandos idėja.

Gatvėje, per pamokas ir per pertraukas – visur susiduriu su išankstinėmis nuostatomis ar prietarais. Mokiniai mokykloje, kartais patys mokytojai apie niekuo neparemtus dalykus kalba kaip apie kažką tikrą. Negalima išskirti kurios nors grupės ir pavadinti ją imliausia prietarams. Stereotipai ir išankstinės nuostatos išlenda kasdieniuose net ir išsilavinusių žmonių pokalbiuose. Svarbu atskirti tikrą diskriminaciją nuo iliuzijų ir perdėto jautrumo. Jei kuris nors žydas kritikuojamas, tai dar nebūtinai yra antisemitizmo apraiška.

Albina: Tarp mano prosenelių buvo totorių, krikščionių ir žydų. Esu atvira ir noriu iš šių kultūrų pasisemti geriausia. Save priimu tokią, kokia esu. Taip noriu gyventi, o ne pagal tai, ką apie mane mano kiti. Kai manęs paklausia, kokia yra mano religija, sutrinku. Silpniausią ryšį jaučiu su krikščionybe. Stipriausios sąsajos yra su judaizmu, tačiau domiuosi ir islamu. Mano šeimoje apie tai daug diskutuojama. Aš pati turiu savo nuomonę. Kartą viena moteris paklausė, kas mano tėvai. Pasakiau, kad mano mama pusiau žydė, pusiau krikščionė, o tėtis musulmonas. Ji pasakė: „O, taip, matosi...“ Man buvo nemalonu. Tarsi girdėjau ją sakant: „Kitokia, nemūsiškė.“

Ką reiškia diskriminuoti?
Diskriminuoti – tai pagal tam tikrus neesminius požymius išskirti grupę arba asmenį ir apriboti jų teises.

Užduotys

1. Kaip tu reaguoji į prietarus ir išankstinę nuostatą?

Rada nori savo pačios gyvenimu ir pavyzdžiu žmonėms parodyti, kad negalima visų romų vertinti vienodai. Romų bendruomenę sudaro įvairūs žmonės.

Ar sutinki su tokia nuostata? Paaiškink, kodėl sutinki arba nesutinki.

2. Netinkamas elgesys

Mažose grupėse aptarkite, ar diskriminacija skiriasi nuo patyčių. Jei taip, kuo. Kas sudaro šių dviejų dalykų esmę, kuo jie panašūs ir kuo skiriasi.

3. Priežastys

Vieni veiksmai yra vertintini kaip diskriminacija, kiti – kaip pagrįstas žmogaus išskyrimas. Žemiau pateiktose situacijose atpažink diskriminaciją ir nurodyk priežastis.

A. Stovėdamas eilėje į klubą, pamatai, kad kelių žmonių neįleido.

Išvardink kelias pagrįstas priežastis:

Išvardink kelias nepagrįstas priežastis (diskriminacines):

B. Bendraklasis ieškojo darbo, bet negavo. Pagrįstos priežastys:

Nepagrįstos priežastys (diskriminacines):

Sara (Amsterdamas)

Nepasiduoti

Aš pradėjau lankyti kovos menų treniruotes, nes vienas berniukas šaipėsi iš manęs ir gąsdino. Viskas prasidėjo nuo jo žodžių apie žydus. Kalbėdama su draugais mokykloje pasakiau, kad gyvenu netoli sinagogos. Jis išgirdo ir pasišaipė: „Ei, juk tai žydų bažnyčia. Sudeginti tokią.“ Aš supykau. Berniukas paklausė: „Gal tu žydė, a?“ Aš pasakiau, kad pasiklabėsiu su direktoriumi. Jis sutriko ir pradėjo aiškinti, kad visai ką kitą turėjo galvoje. Aš vis tiek nuėjau pas direktorių. Direktorius sureagavo labai rimtai. Berniukas turėjo palikti mokyklą. Bet istorija nesibaigė. Per mano draugę jis man perdavė, kad keršys. Aš iš tikrųjų išsigandau. Ką man reikėjo daryti? Pradėjau lankyti kovos menų treniruotes. Lankau jau pusantrų metų ir žymiai labiau savimi pasitikiu.

3 Ką darytum tu?

Kaip reaguoji, girdėdamas ką nors pravardžiuojant, arba matydamas, kaip kažką išskiria iš grupės?

Raimondas: Iš savo patirties sakau: esminis žmogaus poreikis yra būti laisvam. Aš noriu būti saugus ir turėti laisvę. Nenoriu gyventi prispaudoje, kaip savo gimtojoje Liberijoje, kur mano teisės buvo mindomos.

Lietuvoje gyvenu jau dvejus metus. Tačiau ir čia aš patiriu diskriminaciją. Kai būnu viešose vietose, pavyzdžiui, parke, jaunuoliai mane įžeidinėja, šūkauja keiksmažodžius pavymui. Kartą sumušė.

Sutinku ir gerų žmonių. Lietuvoje, kaip ir kitur, yra ir gerų, ir blogų žmonių. Aš šypsaisi sutiktiems žmonėms, jie atsako šypsena. Pabradės pabėgėlių stovykloje įkūriau savo muzikos grupę. Kiti mano grupės nariai irgi yra iš Afrikos – Kamerūno, Tongo. Mes grojame afrikietišką muziką, koncertuojame įvairiose vietose. Muzika yra mano gyvenimo svajonė. Svajoju pristatyti Afrikos kultūrą Lietuvai. Ji tokia įvairi. Noriu, kad kiti daugiau apie ją sužinotų. Esu optimistas ir tikiu, kad man ir mano draugams čia gerai seksis.

Audinga: Kartą gal šešis mėnesius nelankiau mokyklos. Man tada buvo keturiolika, klasėje mane pravardžiuodavo. Keista, bet niekas manęs nepasigedo. Nežinau kodėl. Galbūt todėl, kad nesugebėjau pritapti prie klasės, neatitikau jos reikalavimų? Žinau, kad daug jaunų žmonių tai patiria. Tokiam žmogui aš sakau: „Laikykis! Laikykis tvirtai, eik pakelta galva. Nesustok. Jei nuleisi rankas, klimpsi giliau ir giliau. Mąstyk kitaip. Negalvok tik apie save. Galvok apie kitus ir tai, ką jiems gali duoti.“

Tamara: Manau, kartais reikia pasipriešinti netolerancijai. Kartą mokytoja klasėje man pasakė: „Jūs, kaukaziečių, čia jau per daug. Tuoju parodysiu, kas jūs esate ir ko verta jūsų tauta.“ Aš neapsikenčiau ir atsakiau išdidžiai, kad visi girdėtų: „Vargu ar turėsite, ką pasakyti apie mano tautą daugiau, nei aš pati žinau. Tačiau aš Jums galiu šį tą priminti: mano tauta pirmoji Europoje priėmė krikščionybę. Armėnija iškilo daug anksčiau nei dauguma Rytų Europos valstybių.“ Žinau, kad neverta ginčytis, tačiau labai norėjau ją pastatyti į vietą. Nenorėjau jaustis pažeminta.

Užduotys

1. Su kuo kalbi?

A. Berniukas paklausė Saros, ar ji žydė. Ar jos atsakymas buvo deramas?

Taip, nes

Ne, nes

B. Kaip reaguotumei, jei kažkas taip įžūliai ką nors pasakytų apie tavo kultūrą, maldos namus?

2. Kovoti ar šypsotis?

Sara lanko kovos menų treniruotes, Raimondas šypsosi žmonėms, Tamara išdidžiai atsikerta. Kokių dar žinai reakcijų į diskriminaciją ir atskyrimą nuo grupės (ką radai šioje medžiagoje)? Perpasakok savais žodžiais.

A. Koks atsakas į diskriminaciją tau labiausiai priimtinas?

B. Ar manai, kad kurie nors būdai geresni už kitus? Pagrįsk savo atsakymą.

3. O tu?

A. Visi mes žinome diskriminacijos arba pravardžiavimo atvejų. Ar galime ką nors pakeisti? Prisimink tokį atvejį ir trumpai jį papasakok. Štai kas nutiko:

Štai kaip aš elgiausi:

Aš esu patenkintas / nepatenkintas savo elgesiu (pabrauk).

Jei manai, kad galėjai pasielgti tinkamiau, aprašyk, ką dabar darytumei kitaip.

B. Su draugu išrinkite vieną atvejį. Kartu sugalvokite geriausią išeitį iš tos situacijos. Užrašykite.

Rada: Man iš tikrųjų skaudu girdėti bjauriai kalbant apie romus. Man skauda dėl visų romų. Aš esu romė, tai mano šaknys. Mano motina yra romė, jos seneliai – romai. Labai sunku kovoti su stereotipais. Kai mama ir aš įeiname į parduotuvę, matau, kaip žmonės slepia savo pinigines. Man gėda dėl tų žmonių. Aš pati žinau, kas ir kokia aš esu. Tenka matyti, kai žmonės jau iš anksto manimi nepasitiki. Kartą padėjau mamai ieškoti darbo. Susitariau telefonu dėl susitikimo. Kai darbdavys pamatė mano mamą, staiga pasakė, kad vietos nėra.

4 Romai Europoje. Geresnės ateities viltis.

Aleksandras ir Rada yra romai. Aleksandras gyvena Berlyne, Rada Vilniuje. Jie abu patyrė diskriminaciją, į kurią reagavo savaip pagal savo charakterį ir aplinkybes.

Pasaulyje gyvena milijonai romų, didžioji dauguma – Europoje. Dažniausiai šis žodis turi neigiamą atspalvį. Ankščiau dauguma romų buvo klajokliai. Dabar didžioji jų dalis yra sėslūs. Diskriminacija, rasinis priešiškusmas, nedarbas, skurdas ir socialinė atskirtis – tokia daugelio romų kasdienybė. Romai buvo persekiojami ir praeityje. Per Antrąjį pasaulinį karą klajokliai romai buvo masiškai naikinami. Griuvus Tarybų Sąjungai, Rytų Europos šalyse gyvenantys romai patyrė ir nacionalistų išpuolius, tačiau yra ir juos ginančių žmonių, kurie kovoja prieš diskriminaciją ir už žmogaus teises.

Endriu Miksys

Endriu: Mano tėvas išvyko iš Lietuvos 1944 m. Pirmą kartą jo gimtinę aplankiau 1995 m. Vėliau atvykau fotografuoti Lietuvos. Vaikščiodamas Vilniaus gatvėmis ir ieškodamas įdomių veidų ir temų, sutikau romus. Nustebau, kad jų yra Lietuvoje. Pats turiu itališkų šaknų ir greitai pajutau bendrumą. Romai mėgsta bendrauti, rūpinasi šeima, jie yra vaišingi, šilti ir dosnūs žmonės.

Lietuvoje romai neturi atstovo, kas kalbėtų už juos visuomenėje. Dažniausiai už juos kalba žiniasklaida. Ji pristato šią bendruomenę kaip amoralią, gyvenančią chaotišką, netvarkingą gyvenimą, besiremiančią vertybėmis, priešingomis jų gyvenamajai aplinkai. Didžioji romų dalis yra nepasiturintys ir jie sunkiai (dažnai – nenoriai) integruojasi į visuomenę. Vis dėlto pabuvęs tarp romų supratau, kad ši bendruomenė turi iš tiesų LABAI galias tradicijas. Konfliktas kyla tarp jų senovinių papročių ir šiuolaikinio pasaulio, kuriame jie gyvena, gyvenimo būdo.

Įlėjęs į romų namus, pamačiau, kad net skurdžiausias namas turi miegamąjį ir gyvenamąjį kambarius, dažnai nepriekaištingai tvarkingus. Kai dariau nuotrauką su mergina, vilkinčia PUNK marškinėlius, viskas tame kambaryje buvo nepaprastai švaru ir dailiai sudėliota. Galėjau nufotografuoti ją „tikroje čigoniškoje aplinkoje“, t.y. lauke prie medinio namo, prie kurio net kelio privažiuoti nėra, aplinkui laksto basi vaikai... Fotografavau namuose, norėjau pats pamatyti ir kitiems parodyti intymesnę gyvenimo pusę.

Aleksandras: Dažnai girdžiu, kad Naujasis Kelnas Berlyne kriminaliniu požiūriu yra pati pavojingiausia vieta dėl ten gyvenančių kitataučių. Aš manau, kad būti kitataučiu yra privalumas. Toks žmogus turi turtingesnę patirtį. Tačiau yra ir kita pusė – jis gali patirti diskriminaciją.

Kartą ėjau pasivaikščioti su draugais musulmonais. Ant kaklo turėjau kryžių. Priešais mus ėjo pora vaikynų, irgi musulmonų. Jie pasakė mano draugams: „Ką čia šitas veikia – krikščionis, čigonas?“ Mano draugai atsakė: „Koks skirtumas? Jis – mūsų draugas.“ Paskui jie man vis dėlto patarė, kad geriau nenešiočiau kryžiaus. Į žodį „čigonas“ aš jau net nekreipiu dėmesio. Čigonu jie vadina kiekvieną atvykėlį iš buvusios Jugoslavijos. Man jų nuomonė nesvarbi.

Užduotys

1. Romai

A. Kaip manai, kodėl žmonės labiau nori, kad juos vadintų romais, o ne čigonais?

B. Ką manai apie Aleksandro reakciją į tai, kad jį vadina čigonu?

C. Ar esi girdėjęs stereotipų apie romus? Kaip į juos reaguodavai? Kaip dabar galėtumei reaguoti?

2. Būti negalinčių už save kalbėti balsu

Ar manai, kad įmanoma kalbėti už kitus, būti kitų balsu, kaip teigia fotomeninkas Endriu Miksys? Papasakok plačiau.

A. Pateik du diskriminacijos pavyzdžius, aprašytus šiame puslapyje.

B. Pateik du kovos su diskriminacija ir prietarais pavyzdžius.

3. Pozityvus atsakas

A. Ką žinai apie romų bendruomenes savo šalyje? Rask informacijos internete.

B. Sužinok, kokios organizacijos tavo šalyje kovoja už romų teises.

XIX a. – XX a. mokslininkai skirstė žmones į rases. Manoma, kad baltoji rasė yra viršesnė už kitas. Tam tikrais laikotarpiais ir žydų tauta buvo klaidingai laikoma atskira rase.

5 Ar egzistuoja skirtingos rasės?

Rasizmas

Rasizmas – tai doktrina, kuri teigia, kad įgimti biologiniai skirtumai tarp žmonių grupių lemia kultūrinius ar individualius gebėjimus ir kad vienos rasės yra pranašesnės už kitas. Moksle šis terminas vis rečiau vartojamas.

XIX a. – XX a. mokslininkai skirstė žmones į rases, tada rasių teorija buvo labai populiari. Vieni iš rasinių skirtumų buvo žmogaus odos spalva, kūno masės svoris.

Europiečiams atradus kitus žemynus ir kraštus, mokslininkai norėjo paaiškinti ir aprašyti skirtumus tarp žmonių. Buvo teigiama, kad baltieji yra viršesni. Šia teorija remtasi paverdant Amerikos, Azijos, Afrikos gyventojus. Skirtingų rasių tėvams susilaukti vaikų buvo griežtai draudžiama. Nemažai to meto politikų rėmė tą idėją.

Pastaruoju metu sutariama, kad visi žmonės kilo iš vienos rasės. Žmonės iš tikrųjų atrodo skirtingai, tačiau ne tai lemia žmogaus būdą ir jo sugebėjimus.

Antisemitizmas

Antisemitizmas – tai neapykantos žydams sinonimas. Ši sąvoka apima daugybę prietarų, kai kurie iš jų siekia viduramžius. To meto krikščionys buvo įtarūs žydų atžvilgiu, pirmiausia dėl tikybos. Žydų veiklos sritys buvo ribojamos, jie patys – persekiojami.

XIX a. žydai buvo laikomi atskira rase. Antisemitų požiūriu – žemesne ir pavojinga. Šiandien žydai Europoje taip pat yra mažuma, tačiau dėl religijos jie jau nebėra taip stipriai persekiojami. Dabar žydai nėra nei ekonomiškai, nei socialiai silpnesni už kitus. Tačiau vienas šimtmečių senumo prietaras yra gajus ir šiandien: manoma, kad žydai apsukrūs, godūs pinigų ir valdžios, jų siekia nesąžiningais būdais. Kovoju su antisemitizmu svarbu parodyti, kad tokie prietarai nepagrįsti.

Kaukolių matavimas

Matuojamos Urko salos (Olandija) vaikų kaukolės, 1910 m. Norint tiksliai nustatyti ir apibūdinti rasę buvo matuojamos kaukolės, nosys ir ūgis. Vokietijos nacionalsocialistai pateikė tikslius tobulos rasės matmenis. Jie tikėjo baltosios arijų rasės pranašumu.

Rasizmas yra įsitikinimas, kad tam tikri žmonės yra žemesnės rasės dėl odos spalvos, kultūros ir pačios prigimties. Žemesnės rasės žmonės dėl tokių priežasčių yra menkinami arba atskiriami. Tokiu atveju rasizmas yra diskriminacija.

Užduotys

1. Skirstymas į rases

Kaip manai, kodėl mokslininkai, anksčiau skirstę žmones į rases, dabar nustojo taip daryti?

2. Rasizmas ir antisemitizmas

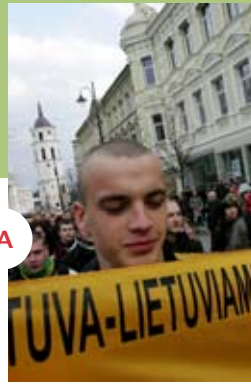
Po kiekviena iliustracija užrašyk, ką ji turi bendra su rasizmu, antisemitizmu arba diskriminacija. Paaškind kodėl. Atsakyk į klausimą, ar iliustracija perduoda teigiamą ar neigiamą žinią.

A. Neonacių demonstracija 2008 m. Kovo 11-ąją Vilniuje (V. Balkūno nuotrauka, „Lietuvos rytas“).

B. Grafitas, Kroatija, 2006 m.

C. Plakatas „Viena rasė – žmonių rasė“, Vilnius, 2008 m.

D. Plakatas, išreiškiantis sugyvenimo kartu idėją. Šeron Stoune susitikime su Palestinos ir Izraelio vaikais.

A

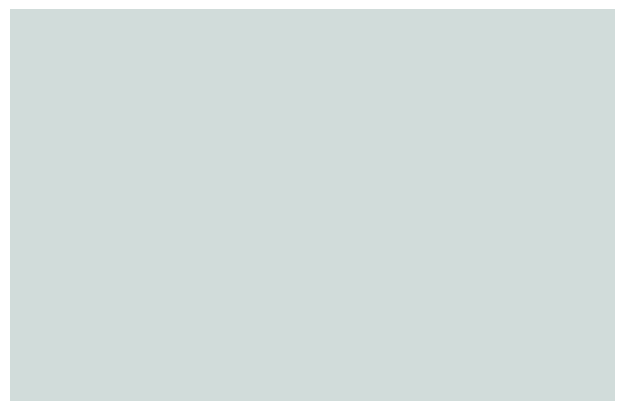
B

C

D

3. Iliustracijos

Rask iliustraciją (plakatą, nuotrauką), susijusią su rasizmu, antisemitizmu arba diskriminacija. Užrašyk autoriaus vardą, kur ją radai ar gavai.

Pasaulyje yra daug žmonių ir organizacijų, kovojančių prieš diskriminaciją, prietarus, rasizmą, už toleranciją, tarpusavio supratimą ir pagarbą. Čia pateikiami keli tokių akcijų Lenkijoje, Lietuvoje ir Ukrainoje pavyzdžiai. Kaip manai, ką gali padaryti tu, kad klasėje, ten, kur gyveni, santykiai tarp žmonių būtų draugiškesni? Kartu su klase sugalvokite planą, kaip dar labiau suartinti žmones.

6 Imtis veiksmų

Daugialypė tapatybė

Lenkijos žydų bendruomenių sąjunga išleido plakatų seriją, kad parodytų, kokia daugialypė yra žmogaus tapatybė. Ją sudaro tautybė, lytis, aprangos stilius, pomėgiai ir daugelis kitų dalykų. Plakatai taip pat rodo, kokia daugiakultūrė yra Lenkija. Joje gyvenantys skirtingų tautybių žmonės jaučiasi esą lenkai. Žmonės apskritai nemėgsta būti priskirti tik vienai kuriai nors kategorijai ar grupei. Kaip manai, ar ši akcija padeda žmonėms mąstyti kitaip?

Gyvoji biblioteka. „Knyga–žydas“
– Julijus Gurevičius, 2009 m.

Gyvoji biblioteka

Gyvojoje bibliotekoje knygos yra žmonės, o skaitymas – pokalbis. Knygomis šioje bibliotekoje yra žmonės iš tų socialinių, etninių, religinių grupių, kurioms yra taikoma daugiausia stereotipų (čečėnai, žydai, homoseksualai, feministės, gotai, valgymo sutrikimų turėję žmonės ir kt.). „Knyga“ pasakoja apie save ir atsako į klausimus ją išsirinkusiam skaitytojui. Gyvosios bibliotekos skaitytojas gali pabendrauti su žmonėmis, kurių iki tol nebuvo sutikęs. Žmonės, kurie patyrė diskriminaciją – „knygos“ – dalijasi savo patirtimi. Gyvoji biblioteka skatina pagarbą žmonėms ir žmogaus teisėms, informuoja apie visuomenėje egzistuojančius stereotipus, išankstines nuostatas, socialinę atskirtį. Gyvoji biblioteka yra akcijos „Visi skirtingi – visi lygūs“ dalis, rengiama Lietuvoje nuo 2007 m. Daugiau galite sužinoti svetainėje www.visiskirtingivisilygus.lt

Demonstracija Kijeve

2007 m. birželio 26 d. apie 400 žmonių dalyvavo antirasistinėje demonstracijoje Kijeve, siekdami atkreipti visuomenės dėmesį į pamatines žmogaus teises. Demonstrantai žygiavo prie Ukrainos prezidento sekretoriato. Jie pareikalavo, kad nė vienas žmogus Ukrainoje nebūtų persekiojamas dėl rasės. Tai visai neseniai patyrė Nigerijos, Angolos, Gambijos, Gruzijos, Bangladešo ir Irako valstybių piliečiai. Demonstrantai kvietė žiniasklaidą būti atidesnę rasinės netolerancijos ir ksenofobijos problemoms. „Labai svarbu, kad visi suprastume, jog nėra rasinių skirtumų tarp žmonių. Mes visi lygūs. Žmones galime išskirti dėl skirtingo elgesio ar veiklos, bet ne dėl odos spalvos, tautybės ar religijos“, – pabrėžė organizacijos „SOS rasizmas“ generalinis sekretorius Validas Arfušas. Ukrainos televizijos žvaigždės, žurnalistai ir žymūs sportininkai dalyvavo šioje antirasistinėje demonstracijoje.

Užduotys

1. Išsirink priimtinausią

Iš šiame puslapyje pateiktų pavyzdžių išsirink asmeniškai tau priimtinausią. Paaiškink, kodėl manai, kad tai pati veiksmingiausia iniciatyva.

A

B

C

2. Burtis draugėn

Suburk tris bendraklasius, kurie kažkuo panašūs į tave (ne savo geriausius draugus). Išsirinkite bruožą. Sugalvokite, kaip visi kartu tą bruožą galite išreikšti kitiems. Pabandykite tai padaryti tarpusavyje. Pademonstruokite klasei. Jei klasei nėra aišku, koks tai bruožas, galvokite iš naujo. Nusifotografuokite.

3. Kaip tu elgsiesi?

Diskriminacija, rasizmas, išankstinės nuostatos, prietariai – tai svarūs žodžiai. Ar daug mes galime pakeisti? Tačiau tu gali pasistengti, kad atmosfera klasėje, gyvenamojoje aplinkoje būtų draugiškesnė. Kartu su klase parenkite planą, kaip suartinti žmones.

A. Pasiskirstykite į grupes. Nuspręskite, kurių pasikeitimų reikia labiausiai. Pažymėkite langelius.

[] klasėje [] mokykloje [] ten, kur gyvenate:
gatvėje, kieme [] kitur

Išsirinkite, kurią sferą labiausiai norėtumėte pakeisti.

[] žmonių tarpusavio ryšius [] veiksmus
[] pravardžiavimą [] kita

B. Sugalvokite ir užrašykite veiksmų planą. Įvardykite problemą, kurią norėtumėte spręsti. Užrašykite, kaip sieksite tikslo.

C. Sugalvokite šūkį ir nupieškite plakatą, kviečiantį kitus prisijungti prie jūsų.

D. Pirstatykite savo plakatą. Išrinkite geriausią planą klasėje ir įgyvendinkite.

Roza Paks (Rosa Parks, 1913–2005)

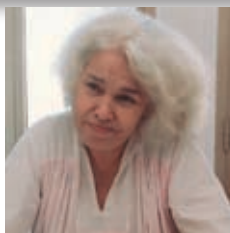
Polas Deividas Hjusonas Bono (Paul David Hewson, 1960)

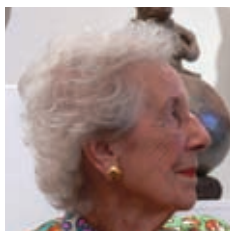
Tomas Venclova (1937)

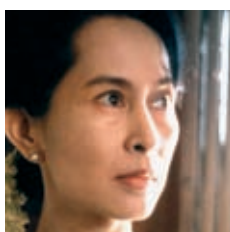
Rigoberta Menčú (1959)

Navala el Sadavis (1931)

Helena Suzman (1917–2009)

Ang San Suči (1945)

Užduotys

1. Tavo herojus

Šie žmonės taikiai kovojo arba tebekovojo prieš diskriminaciją ir rasizmą, už lygias visų žmonių teises. **Irašyk trūkstantus vardus ir šalis, iš kurių tie žmonės yra kilę.**

1. Kaip ir jos tėvas, kovoja prieš Majų indėnų priespaudą kavos ir cukraus plantacijose kalnuose.
2. 1977 m. iš aktyvaus disidento buvo atimta Tarybų Sąjungos pilietybė. Jis emigravo iš į Jungtines Amerikos Valstijas, prisijungė prie Helsinkio grupės.
3. yra grupės U2 dainininkas. Nuo m. ši roko žvaigždė kovoja prieš skurdą ir už žmogaus teises.
4. nesutiko sėdėti autobuso gale ir atsisėdo tik baltiesiems skirtoje vietoje. Taip ji pradėjo judėjimą už juodaodžių teises.....
5. parašė knygą „Nežinomas levos veidas“. Ši rašytoja iš pasisakė prieš smurtą moterų atžvilgiu.
6. Emigrantų iš Lietuvos šeimoje gimusios vardas tapo kovos už laisvę (kur) sinonimas. Rizikuodama savo saugumu apartheido akivaizdoje ji atvirai ir tiesiai kovojo už teisybę, lygias galimybes ir žmogaus teises.
7. Gyvendama namų arešto sąlygomis daug metų, tęsė savo taikią kampaniją už žmogaus teises ir demokratiją

Airija
Mianmaras (Birma)
Egiptas
Gvatemala
Jungtinės Amerikos Valstijos
Lietuva
Pietų Afrikos Respublika

2. Sukurk dainą

Ali B „Atstumtas“

(www.refused.nl)

Jis nematė prasmės net bandyti patekti į klubą. Todėl jis tik maišėsi prie įėjimo. Trynėsi su draugais ir užsiiminėjo savais reikalais. Nėjo į klubą, nes niekas neįleido.

Aš geras žmogus ir kitiems linkiu tik gero. Tik man nesiseka kol kas, nes kiti sugadina ūpą. Klausiu savęs – argi taip blogai atrodo, Juk atėjau šokti, ne muštis, aš ne kvailys. Manęs vis tiek neįleidžia, ir tai neteisinga, Lažinuosi, jei mane pažinotų, iš karto įleistų.

Osdorpas Pousi (Osdorp Posse) „Atpirkimo ožiai“

Tu net neįsivaizduoji, kaip stipriai gali įžeisti Drabstydamas purvus, išprovokuoti ilgai kauptą įtūžį, iki tol gniaužtą. Tavo žodžiai galiausiai sprogs tavyje. Iš kitų darydamas atpirkimo ožius, pats lendi į getą. Stabdyk. Tai kvailas žiaurumas. Gali atrodyti savimi pasitikintis, bet žinai, kad tai netiesa. Giliai širdyje – liūdesys. Jis – tai tu. Tačiau ir toliau su juo gyveni ir šaipais iš kitų, labiausiai bijodamas susilaukti to paties. Jei turėtum nors kiek drąsos, baigtum ir pasakytum savo įpročiams – gana. Jeigu tam esi per silpnas ir sėkmė nusigręš, vieną dieną įklimsi rimtai.

Ali B. ir Osdorpas Pousi repuoja apie diskriminaciją, atpirkimo ožius, prietarus, išankstinę nuomonę, atskyrimą iš grupės.

Sukurk savo dainą, repą ar eilėrašį šia tema.

Jei nežinai, nuo ko pradėti, pasinaudok keletu eilučių iš Osdorpo Pousio arba Ali B. ir pratęsk jas savaip.

Jei tau labiau patinka piešti, nupiešk iliustraciją kovos su diskriminacija tema.

Ši mokomoji priemonė – tai trečiasis iš trijų sąsiuvinėjų:

1. Žydai Europoje iki 1945 m. Europos žydų ir antisemitizmo istorija.
2. Antisemitizmas Europoje šiandien.
3. Išankstinės nuostatos, prietariai, diskriminacija, rasizmas ir antisemitizmas.

Šis trijų dalių mokomosios priemonės komplektas yra išleistas keliomis kalbomis ir skirtas kelių Europos šalių mokykloms. Medžiagą parengė Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras (DIŽTB) ir Anos Frank namai, bendradarbiaudami su šalių partnerių ekspertais.

ESBO

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizaciją sudaro penkiasdešimt šešios Europos, Šiaurės Amerikos ir Centrinės Azijos šalys. Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras remia tolerancijos, žmogaus teisių gynimo ir kovos su diskriminacija iniciatyvas. Daugiau žr. www.osce.org/odhr

Anos Frank namai

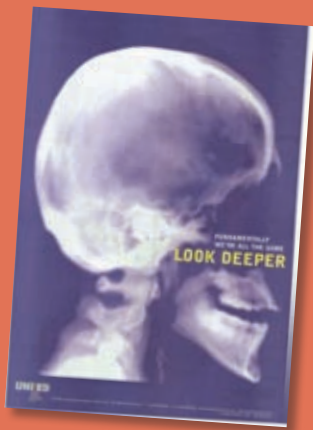
Anos Frank namai – tai namas–muziejus Amsterdame, kuriame Antrojo pasaulinio karo metu slapstėsi žydė mergaitė Ana Frank. Muziejus propaguoja Anos Frank idealus ir per jos asmeninę istoriją, ir pabrėždamas jų šiandienį aktualumą. Kovai su antisemitizmu, rasizmu, ksenofobija, taip pat tolerancijai bei pagarbai kitam įtvirtinti skirti švietimo projektai yra sviri muziejaus veiklos sritis.

Daugiau žr. www.annefrank.org

Vilniaus jidiš institutas

Vilniaus universitete veikiantis Vilniaus jidiš institutas siekia užtikrinti unikalios Rytų Europos žydų kultūros tęstinumą bei studijas, organizuoja kursus ir paskaitas akademinėi ir platesnei auditorijai, vykdo mokslinius tyrimus ir rengia publikacijas, organizuoja tarptautines programas bei švietimo projektus.

Daugiau žr. www.judaicvilnius.com

Iš esmės mes visi esame tokie patys. Žvelk giliau.

Jei prieš žydus, tai ir prieš mane. Jei prieš žydus, tai ir prieš ateitį. Jei tu prieš ateitį, tada tu prieš mane.

7 Agituoti. Ką darytum tu?

BLACK OR WHITE?

Juodas ar baltas?

Europoje nemažai žmonių aktyviai pasisako prieš diskriminaciją. Šiame puslapyje pateikiame keletą prieš diskriminaciją ir prietarus nukreiptų plakatų.

Ar Suomijoje yra rasistų?

Pasaulyje sukurta daugybė plakatų prieš diskriminaciją. Išsirink labiausiai patikusį iš pateiktųjų. Nurodyk, kas tave labiausiai patraukė.

Pasiskirstę mažomis grupėmis įvardykite su diskriminacija susijusią problemą, kuri jums atrodo aktualiusia, sugalvokite šūkį ar (ir) logotipą, pristatantį problemą kitiems. Kartu sukurkite plakatą.

Tekstų autoriai: Ineke Mok, Willem-Pieter van Ledden, Karen Polak (Anos Frank namai), Rūta Puišytė (Vilniaus jidiš institutas). **Sudarytoja:** Rūta Puišytė (Vilniaus jidiš institutas). **Dėkojame:** Mohammedui Allachui (MaroquiStars susivienijimas), Endriui Miksys už fotonuotrauką iš albumo "BAXT", Albinai, Aleksandrui, Audingai, Büsrai, Karimai, Radai, Raimondui, Robertui, Sarai ir Tamarai. **Išleido:** Anos Frank namai, Amsterdamas. **Dailininkai:** Karel Oosting ir Matthias Kail. **Vertė:** Rūta Puišytė (Vilniaus jidiš institutas). **Lietuvių kalbos redaktorė:** Aistė Pangonytė. **Illustracijų autoriai ir šaltiniai:** fotografai Ingrid van Voorthuysen ir Endrius Mikšys (jaunuolių nuotraukos); fotografas Rimantas Balkūnas („Lietuvos rytas“; neonacių demonstracijos nuotraukos viršelyje ir p. 11); Amnesty International; Centre For Creative Arts/University of KwaZulu-Natal; Fotografė Tamara Baart; Getty Images; Hollandse Hoogte; Nick de Kruijk/FCUphoto; Sebastian Krüger; Uitgeverij Malmberg; Design Ralph Prins/Memorial Center Camp Westerbork; Reporters/AP; Chris Robinson/Amnesty International; Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (VNT 37:3 1838); Solidaridad; Stichting Meldpunt Discriminatie Amsterdam; Stichting Kinderpostzegels Nederland; Fleur Talens/Reitdiep College; Gerd Waloszeck/SAP Design; Guild Team; Julijaus Gurevičiaus asmeninis albumas.

Išleista Vilniuje, 2009 m.

Illustracijos leidinyje panaudotos suderinus su autorių teisių savininkais. Jei šiame leidinyje panaudota jums priklausanti iliustracija neturi reikiamų nuorodų, prašom susisiekti su Anos Frank namų muziejumi Amsterdame.

